

UNIVERSITAT RAMON LLULL

FORMACIÓ DEL PROFESSORAT D'EDUCACIÓ INFANTIL EN IDENTITAT SEXUAL

Maria Torralbo López

Universitat Ramon Llull

Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació i l'Esport

Tutoritzat per: Dr. Jordi Longás Mayayo

Data: 19 de maig del 2017

RESUM

Aquest article posa de manifest la situació actual dels continguts d'identitat sexual dins l'organització curricular del grau d'educació infantil. El conjunt de resultats obtinguts, analitzen la situació i opinió d'estudiants, professors universitaris i mestres d'educació infantil envers la formació en identitat sexual. Alhora es recullen el conjunt de factors i impediments que dificulten la implantació de continguts d'identitat sexual a l'organització curricular del grau. Com a darrer apartat, ens centrem en les alternatives que es proposen per a la instauració de continguts en aquesta temàtica dins la formació inicial del professorat d'educació infantil.

PARAULES CLAU: gènere, identitat sexual, universitat, educació infantil.

ABSTRACT

This article highlights the current situation of sexual identity in the curriculum organization of early childhood education's degree. The results, analyze the situation and opinion of students, professors and early childhood education's teachers in relation to the content in sexual identity imparted in the university. Likewise, the article collects the set of factors and impediments that hinder the implementation of such content to the curricular organization of the degree. Finally, we focus on the alternatives proposed for the establishment of knowledge on sexual identity in the initial training of early childhood education teachers.

KEY WORDS: Gender, sexual identity, university, early childhood education.

INTODUCCIÓ

L'origen dels estudis de gènere es remunta a l'any 1949, quan es publica *El segon sexe* per Simone de Beauvoir, qui estableix una diferència entre sexe i gènere i la qüestiona obertament: homes i dones són resultat d'una construcció cultural. Tot i això, fins als anys seixanta els termes sexe i gènere són utilitzats indistintament. Va ser l'investigador John Money qui va proposar el terme gènere per descriure el conjunt de conductes atribuïdes a les dones i els homes.

A partir de llavors, el gènere va ser definit en contraposició al sexe en el marc d'una posició binària (sexe i gènere), al·ludint la segona als aspectes psico-socioculturals assignats a homes i dones pel seu mitjà social i restringint el sexe a les

característiques anatomofisiològiques que distingeixen al mascle i la femella de l'espècie humana. Amb el temps, autores com Butler o Kosofsky es converteixen en fonamentadores de la *teoria queer* i perfilen un cos completament construït socialment, les atribucions genèriques del qual es limiten a ser una construcció social prèvia a la construcció identitària del subjecte (Aguilar, 2008).

Si bé és cert que s'ha produït un gran avenç en el tema en qüestió, ens preguntem si el sector de formació del professorat en aquest àmbit segueix sent una matèria pendent. Molts autors defenen la universitat, i concretament la carrera d'educació, com a eina clau per començar a incloure aquestes temàtiques. La nostra recerca treballa la identitat sexual i la formació del professorat d'educació infantil, intentant trobar el nexa d'unió entre ambdós aspectes. Per aquest motiu, la recerca d'informació exposada a continuació es divideix en tres apartats: definició d'identitat sexual, definició de formació del professorat a la universitat i un tercer apartat que busca la connexió d'aquests dos termes.

QUÈ S'ENTÉN PER IDENTITAT SEXUAL?

La identitat és un fenomen que sorgeix de la dialèctica entre l'individu i la societat. Tajfel i Turner (1979) proposaren una Teoria de la Identitat Social que afirmava que eren tres els processos cognitius que les persones experimenten per tal d'identificar-se dins d'un grup o no. L'individu sol relacionar-se amb grups específics amb els quals se sent identificat i amb els quals reafirma la seva autoestima. Un cop l'individu s'ha definit dins d'un grup concret, comença el procés de comparació, en el qual defineix la seva identitat en relació a l'altre.

Per altra banda, l'ésser humà es constitueix com a ésser social a través de l'experiència del reconeixement. El desig de reconeixement està regit per un seguit de normes que confereixen la qualitat *d'humà* a certs individus però que priven a d'altres de la possibilitat d'aconseguir aquest estatus. Aquestes normes influeixen en la concepció del model d'ésser humà i converteixen el procés de definició de la identitat en un procés determinat per l'aspecte social. L'humà és concebut de forma diferent depenen de la seva morfologia i la mida en què aquesta morfologia és reconeguda; el seu sexe i la verificació perceptiva d'aquest; la seva etnicitat i la categorització d'aquesta etnicitat (Butler, 2006).

Així doncs, si part del que busca el desig es obtenir reconeixement, la identitat, en la mesura en què estigui animada pel desig, buscarà també aquest reconeixement.

Això significa que, en la mesura en què el desig està implicat en les normes socials, s'estableixen uns requisits del que es considera humà i el que no. Tanmateix, la persona té dues opcions: construir la seva identitat en concordança a les normes socials establertes o articular una alternativa de normes o ideals que el permetin actuar.

Els individus es van sexuant al llarg de la vida mitjançant una xarxa complexa d'elements biològics, socials i culturals. La identitat sexual és un dels resultats bàsics d'aquest procés de sexuació. Així doncs, s'entén per identitat sexual, la presa de consciència i de vivència per part dels individus que el seu cos es sexuat i que pertany a un dels sexes: noi o noia (Iturbe, 2015). Aquesta identitat es compon de quatre factors: el sexe biològic, la identitat de gènere, l'orientació sexual i el rol de gènere.

El sexe biològic fa referència a l'estat biològic d'una persona, generalment categoritzat en: home, dona o intersex (combinació atípica de les característiques que normalment distingeixen l'home de la dona). Hi ha diferents indicadors del sexe biològic, incloent-hi els cromosomes, els òrgans reproductius interns i els genitals externs (American Psychological Association, 2012).

El concepte de gènere va ser introduït per Money l'any 1955 i l'ús d'aquest terme en diferents contextos i en mans de diferents investigadors, ha provocat que la paraula "gènere" vagi adoptant nous significats (Colás, 2007). Actualment, s'entén per gènere una construcció social que distingeix entre home i dona, basada en el sexe biològic i alhora incloent-hi els rols i expectatives pels homes i dones en una cultura determinada (American Psychological Association, 2015).

Tanmateix, la identitat de gènere és la sensació inherent de ser un home, una dona o un gènere alternatiu. Aquest pot o no correspondre al sexe biològic assignat (American Psychological Association, 2015).

L'orientació sexual és la direcció que pren el desig de l'individu cap a altres/as individus (homes, dones, ambdós...). Generalment s'ha definit com a heterosexual, homosexual i bisexual. (Mieville, 2014).

El rol de gènere, per altra banda, és el comportament i les pautes actitudinals associades a ser home o dona dins d'una societat concreta. Aquests rols reflecteixen la interacció entre l'herència biològica i les pressions de socialització (American Psychological Association, 2015).

La primera presa de consciència sobre la pròpia identitat sexual, és producte d'un procés que comença en el naixement i s'organitza en les següents etapes (Iturbe, 2015):

- 1ª etapa: sexe d'assignació i sexe de criança. Moment en què les persones que tenen cura del nadó mostren comportaments diferenciats segons el dimorfisme genital del nadó. Generalment, aquests comportaments van relacionats amb els estereotips sexuals que predominen en la cultura determinada.
- 2ª etapa: comença la distinció sexual (2-3 anys). Als dos anys i mig, moment en què els processos cognitius es van desenvolupant i la interacció social es més fluida, l'infant comença a discriminar els comportaments relacionats amb cada sexe. Als 3 anys, generalment, ja saben quines conductes, objectes o situacions es relacionen amb el sexe corresponent.
- 3ª etapa: comença la identitat sexual (3-6 anys): tenint en compte les característiques socioculturals i les interaccions socials que mantenen amb el seu entorn, els infants comencen a comportar-se d'acord amb allò que es valora socialment i culturalment per i per al seu propi sexe.
- 4ª etapa: constància de la identitat sexual (+7 anys): els nens/es són conscients que el sexe d'una persona no varia amb el temps. Entenen que les persones es diferencien en dos grans grups segons els seus genitals.
- 5ª etapa: hi han persones que no segueixen el procés descrit en l'adquisició de la identitat sexual. Parlem de persones que no s'identifiquen amb el sexe assignat i que, en ocasions, desenvolupen trets corresponents a l'altre sexe.

Els primers vincles de la infància marquen el comportament i l'actitud que l'adult prendrà en les seves relacions i moments d'afectivitat. Alhora, depenent de si el cos amb el qual es neix és d'home o de dona, es generen tot un conjunt d'interrelacions amb l'entorn que influencien i modelen la psique de l'infant durant els primers dos o tres anys de vida. I és que cap als 18 mesos els nens comencen a adquirir el concepte de gènere a través de diferents activitats, joguines i altres objectes associats amb cada gènere (Mieville, 2014).

Tanmateix, la configuració de la identitat dels nostres alumnes/as estarà influenciada per les expectatives dels i les docents i el seu pensament respecte al significat de ser noi o noia, així com el llenguatge diferencial i carregat de significats que utilitzem amb ells i elles. Utilització dels espais, en els agrupaments que es realitzen

a l'aula i en les maneres diferencials d'entendre i resoldre els conflictes habituals (Blanco, 2001).

Què s'entén per formació del professorat?

Actualment, la universitat és *“una institució històrica d'educació superior dedicada a tots els àmbits del saber, que actua com a organització professional del coneixement, amb caràcter de servei públic i funcionament autònom, i que té com a finalitats pròpies la formació personal i la capacitació i titulació professionals, a través de la docència, la recerca, el pensament i la transferència del coneixement.”* (Bilbeny, 2016).

Disposats a analitzar part d'aquesta definició, llegim que la universitat està *«dedicada a tots els àmbits del saber»*. Etimològicament parlant, la paraula “universitat” prové del llatí *universitas -atis*, ‘universalitat, totalitat’, ‘col·lectivitat’. (RAE, 2017). Conseqüentment, a la universitat li és inherent comprendre totes les branques del saber perquè el coneixement no es pot veure limitat per una especialització.

La definició segueix dient: *«una institució amb finalitats de formació personal i professional»*. La universitat té dues tasques: formar els seus alumnes en l'àmbit intel·lectual per tal d'assolir unes competències pròpies d'una determinada titulació i, contribuir al desenvolupament moral de les persones per tal que responguin de manera crítica a la societat.

Per últim, l'autor conclou exaltant la importància de la universitat com a mitjà de *«transferència del coneixement»* per tal que els valors, el pensament crític i el comportament ètic arribin més enllà de la pròpia institució.

Per altra banda, els graus d'educació tenen un valor afegit en referència a la formació del professorat. Ricard Huerta (2016) exposa un conjunt de punts claus a tindre en compte en aquest àmbit:

- Formar a docents implica transmetre valors.
- Formar a docents és una responsabilitat de primer ordre, ja que està en les nostres mans el que després rebrà l'alumnat.
- Preparar professionals de l'educació suposa implicar-se en les problemàtiques socials i en el respecte a la diversitat.

La formació de docents és una doble responsabilitat perquè no tan sols formes a futurs professionals del món educatiu sinó que entens que aquests contribuiran a la formació d'infants que tindran un deure de compromís social. Així doncs, és necessari ajustar la formació del professorat en concordança i conseqüència d'uns valors i realitats socials per tal que l'alumnat les conegui.

Alhora, l'educació es dissenya des de les instàncies de poder i per tant, no és neutre. Té un objectiu clar: proporcionar materials per a la construcció d'una societat que ja està dissenyada. Per tant, l'educació no és un element aïllat de la societat, sinó que compleix una funció social i al professorat li és molt difícil desactivar aquests models imposats. Tanmateix, l'actual perfil de l'alumnat que cursa l'educació obligatòria s'ha diversificat. Les aules estan plenes de diferents nacionalitats, capacitats, religions, orientacions sexuals, sexe, etc. Aquesta diversitat ens obliga a escoltar les seves demandes de reconeixement i a donar respostes dirigides a garantir la igualtat d'oportunitats, de condicions i de tracte (Carillo, 2016).

La formació del professorat en identitat sexual.

La formació dels futurs professionals de l'educació en temàtiques de gènere és una de les tasques pendents del sistema educatiu. Els continguts sobre la igualtat de gènere estan absents, no tan sols en els graus d'infantil i primària, sinó també en els màsters de formació del professorat de secundària. Tanmateix, les facultats d'educació infantil no mostren interès en la formació dels docents en aquestes temàtiques, doncs no acostuma a ser una prioritat de l'equip docent. Aquest fet provoca que la introducció d'estudis de gènere sigui una iniciativa de caràcter individual per part de docents sensibilitzats amb la causa. (Romero i Abril, 2008)

L'estudi realitzat per l'Institut de la Dona l'any 2004, fomentava la incorporació de la perspectiva de gènere als currículums dels estudis universitaris d'educació infantil, primària i secundària. A més a més, la Llei 3/2007 del 22 de març recull la necessitat d'introduir en la formació universitària continguts relacionats amb la igualtat i la no discriminació del gènere, fent especial referència a la formació del professorat. (Carrillo, 2016)

Altrament, l'Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i l'Accreditació (ANECA) va realitzar una guia per a les institucions universitàries com a instrument complementari per a l'elaboració de la memòria dels nous plans d'estudi de grau i

postgrau. En aquesta guia es recull com a objectiu que els títols de grau es defineixin “tenint en compte els drets fonamentals i d’igualtat d’oportunitats entre homes i dones, els principis d’igualtat d’oportunitat i accessibilitat de les persones amb discapacitat i els valors propis d’una cultura de pau i de valors democràtics”. (Anguita i Torrego, 2009)

Ara bé, tot i les lleis i documents institucionals citats anteriorment, la realitat a les aules dista d’aconseguir els objectius marcats per aquests. De les 44 universitats espanyoles que imparteixen graus d’educació infantil i primària, només 11 incorporen assignatures amb un clar contingut en igualtat de gènere, sent només dues d’elles de caràcter obligatori. Tanmateix, 5 de les 44 universitats ofereixen assignatures que, tot i no tindre en el seu títol el terme “gènere” es pot intuir que es treballa en el temari pel caràcter de la matèria.

Davant d’aquesta realitat, investigacions com les realitzades per Acker (1995) i Bonal (1997), citat a Blanco (2001), ens mostren les resistències per a la instauració de continguts de gènere en l’àmbit:

- Resistències generals a qualsevol iniciativa per la inversió de temps i desgast que suposa.
- Resistències basades en les característiques personals (sexe, ideologia, edat...)
- Resistències basades en els ideals envers l’alumnat, l’educació i la influència social.
- Resistències relacionades amb les condicions de treball del professorat.

Alhora Blanco (2001) presenta les resistències del professorat universitari al pensament sobre la instauració de continguts de gènere i diferència sexual:

- Resistències basades en aspectes de forma: rigor lingüístic o exclusió d’altres temes com a conseqüència de parlar massa d’aquest.
- Resistències basades en el tractament del gènere en l’activitat acadèmica.
- Resistències basades en la visió de la realitat i el canvi social: es considera que no és necessària la intervenció perquè són temes ja superats o bé es considera que el propi ritme social és l’encarregat de portar els canvis i què es millor que les institucions acadèmiques es mantinguin al marge.
- Resistències centrades en factors personals com l’edat, la diferència sexual o els propis processos biogràfics.

Ballarín (2013) també parla de resistències fomentades per la por al canvi, a trencar les rutines i plantejar controvèrsies. Alhora, Colás (2007) ens parla d'impediments com la falta de visibilitat de la discriminació de gènere en els continguts, metodologies i pràctiques de l'ensenyament, i la necessitat de teories, models i estratègies educatives realistes i possibles per a una educació en equitat.

Tanmateix Varcàrcel (2008) ens introdueix el concepte de miratge de la igualtat i que va relacionat amb “la condició política en què, les dones i els homes, ambdós, viuen creient que els sexes són iguals com una creença que ja no necessita ser argumentada. No en el sentit que els sexes són idèntics sinó que, avui en dia, posseeixen les mateixes determinacions i oportunitats i que, per tant, la situació actual és justa”.

D'aquesta manera deduïm què el debat no es centra en com obrir l'espai en els plans d'estudi a altres continguts, disciplines o a assignatures específiques. Tampoc es redueix només a plantejar una revisió i modificació dels continguts actuals. Sinó que es basa en plantejar el significat i la utilitat del reconeixement explícit de la identitat del docent i la docent en la tasca professional, amb la seva marca de gènere i de la mateixa manera el reconeixement i expressió de la de l'alumnat. (Blanco, 2001)

OBJECTIUS I HIPÒTESIS

Com a interrogants de recerca, ens preguntem si la universitat respon a les realitats socials i forma de manera integral per tal que els seus alumnes afrontin la seva professió en concordança amb les realitats de l'aula. Alhora també ens interroguem envers les opinions de docents i estudiants d'educació infantil en relació a la formació rebuda en identitat sexual.

El nostre estudi parteix de la següent hipòtesi: el pla curricular universitari en el grau d'educació infantil té mancances pel que fa a continguts en estudis de gènere i que aquestes dificulten la resposta, per part del docent, a la realitat de l'aula.

En conseqüència, l'objectiu principal de l'estudi ha estat conèixer la situació actual dels coneixements de gènere i la identitat sexual en l'organització curricular dels estudis d'educació infantil a la universitat. Concretament ens plantejem els següents objectius específics:

1. Conèixer la visió i opinió de professors i investigadors universitaris i dels mestres i estudiants d'educació infantil vers la formació docent en identitat sexual i el seu grau d'importància.
2. Conèixer les resistències que dificulten la instauració de continguts d'identitat sexual als graus d'educació infantil.
3. Familiaritzar-se amb alternatives que proposin diferents maneres d'abordar el gènere i la identitat sexual en els continguts del pla docent universitari.

MÈTODE

La nostra recerca, de tipologia exploratòria, es basa en un treball de camp de caràcter transversal. El mètode emprat és descriptiu i explicatiu i els resultats de la investigació són de naturalesa qualitativa, amb alguns aspectes quantitius.

Participants

A la nostra investigació hi participen un total de 31 alumnes d'universitats de Catalunya i 22 mestres d'educació infantil de diferents escoles. Tanmateix també hi intervenen tres investigadores de la facultat d'educació de la Universitat de Vic, col·laboradores del Grup de Recerca Educativa, del Centre d'Estudis Interdisciplinaris de Gènere i del Grup de Formació Educació i Gènere de la UVic-UCC. Ricard Huerta, autor del llibre *Transeducar*, també col·labora en la nostra recerca.

Instruments

La recollida de dades s'ha fet mitjançant quatre tècniques d'investigació. En un primer moment es va realitzar una anàlisi documental envers la implantació del gènere i la identitat sexual en la formació del professorat d'educació infantil. Es va revisar la definició de la identitat sexual així com la funció formativa i social que actualment s'atorga a les universitats. Per últim es va investigar la situació actual dels estudis de gènere dins de les aules universitàries.

Posteriorment, es va realitzar un focus grup (Figura 1) amb tres investigadores (In) de la facultat d'educació de la Universitat de Vic. Al focus grup es preguntava sobre l'estat del gènere dins els plans curriculars de formació del professorat d'educació infantil i la importància que elles mateixes atorgaven a aquest aspecte. Alhora també es demanava que participessin en la concreció de les barreres amb les que lluita la

universitat a l'hora d'instaurar el gènere com a temàtica d'aula i es demanava que proposessin alternatives per incorporar aquests continguts al pla docent.

Seguidament, es va dur a terme un focus grup (Figura 2) amb sis estudiants de quart d'educació infantil de la Universitat Ramon Llull. Es demanava l'opinió envers la formació rebuda, per part de la universitat, en identitat sexual i s'obria un espai de propostes on els alumnes donaven a conèixer les diferents millores que es podien aplicar en aquesta temàtica.

Es va realitzar una entrevista (Figura 3), via correu electrònic, amb Ricard Huerta, autor de l'obra *transeducar*. A l'entrevista es preguntava sobre la contribució que feia la universitat en la formació en identitat sexual o sobre el grau d'importància de formar als futurs docents en temàtiques de gènere i identitat sexual.

Per últim es van elaborar dos qüestionaris, un per estudiants d'educació infantil (Figura 4) i l'altre per a mestres/as d'educació infantil (Figura 5). Ambdós qüestionaris estaven composts per cinc preguntes, quatre obligatòries i una de caràcter voluntari. En elles es mesurava el grau de preocupació que els enquestats tenien envers certs aspectes relacionats amb la identitat sexual. Alhora es mesurava el grau de satisfacció dels enquestats en el seu coneixent i formació en la identitat sexual. Els qüestionaris es van difondre per correu electrònic i per pàgines educatives de les xarxes socials.

Figura 1: Focus-grup a investigadores de la Universitat de Vic

- *Fins a quin punt és important formar als futurs docents en identitat sexual? L'alumnat universitari està prou format? És aquest un tema necessari?*
- *Raons (a favor i en contra) de fer aquest tipus de formació?*
- *Quina informació i/o formació es facilita actualment als estudiants d'educació de la universitat en identitat sexual?*
- *Poden destacar algunes experiències a l'aula (en cas que s'hagin produït) a l'hora de parlar de temes com el gènere a la universitat, així com explicar les tècniques o recursos que han fet servir per tractar la temàtica?*
- *Quines creuen que són les dificultats i/o resistències que es poden trobar a l'hora de treballar el gènere amb l'alumnat universitari i, per contra, quins creuen que són els seus beneficis.*

Figura 2: Focus-grup a estudiants universitaris

- Creieu estar prou formats en temàtiques de gènere?
- En quin moment del procés de formació, heu vist o veieu reflectit el gènere en el pla docent?
- Creieu important aquesta formació? Per què?
- Quins aspectes positius en la infància es deriven de formar a futurs docents en aquestes temàtiques? I negatius?
- Creieu que existeix un determinat lèxic, conducta i reproducció de valors que fomenta la societat binaria i treballa sota els cànons femení/masculí des dels primers anys de vida.
- Creieu necessari un canvi? Creieu determinant el paper de la universitat per tal d'assolir aquest canvi?

Figura 3: Entrevista a Ricard Huerta

- Creu que la universitat pot fer alguna contribució en aquest àmbit/temàtica?
- Com creu que es podria introduir aquesta formació a la universitat?
- Quines creu que són les dificultats que es poden trobar a l'hora de treballar el gènere amb l'alumnat universitari dels graus d'educació i, per contra, quins creu que són els seus beneficis?
- Fins a quin punt considera important formar als futurs docents en temàtiques de gènere i identitat sexual? Per què?
- Quins efectes sobre la infància pot generar el fet de formar a docents d'educació infantil en aquest aspecte?

Figura 4: Qüestionari a estudiants universitaris

- Al llarg de la vostra trajectòria a la universitat, heu vist o veieu reflectida la temàtica de gènere en el pla docent? SÍ/NO
- Creus estar prou format en temàtiques de gènere i identitat sexual? SÍ/NO
- Consideres important introduir la formació en temàtiques de gènere i identitat sexual al grau d'educació infantil? SÍ/NO
- Tenint en compte que 1 és el valor més baix i 5 el més alt, marca el grau de preocupació que et generen els temes següents

	1	2	3	4	5
<u>La teva formació i coneixement en temàtiques de gènere i identitat sexual.</u>					
<u>Els efectes d'aquesta formació en la teva futura tasca docent</u>					
<u>El paper docent com a portaveu d'uns coneixements concrets en matèria de gènere a l'aula.</u>					
<u>L'existència d'una predominant identitat de gènere binari a les aules.</u>					
<u>L'existència de rols de gènere molt marcats a les aules.</u>					
<u>L'existència des de ben petits de certs estereotips lligats a les orientacions sexuals.</u>					
<u>La repetició d'un lèxic de caràcter sexista i binari a les aules.</u>					
<u>Trobar-te amb un claustre poc sensibilitzat amb la temàtica.</u>					

- Com introduiries el gènere i la identitat sexual al pla docent universitari del grau d'educació infantil?

Figura 5: Qüestionari a mestres/as en actiu

- Al llarg de la teva trajectòria dins del món educatiu, has trobat necessari rebre una formació en temàtiques de gènere i identitat sexual per afrontar situacions concretes a l'aula? SÍ/NO
- Creus estar prou format en temàtiques de gènere i identitat sexual? SÍ/NO
- Consideres important introduir la formació en temàtiques de gènere i identitat sexual al grau d'educació i/o als programes de formació continuada? SÍ/NO
- Si la teva resposta és afirmativa, com introduiries el gènere i la identitat sexual en la formació del professorat?
- Tenint en compte que 1 és el valor més baix i 5 el més alt, marca el grau de preocupació que et generen els temes següents

	1	2	3	4	5
<i>La teva formació i coneixement en temàtiques de gènere i identitat sexual.</i>					
<i>Els efectes d'aquesta formació en la teva futura tasca docent</i>					
<i>El paper docent com a portaveu d'uns coneixements concrets en matèria de gènere a l'aula.</i>					
<i>L'existència d'una predominant identitat de gènere binari a les aules.</i>					
<i>L'existència de rols de gènere molt marcats a les aules.</i>					
<i>L'existència des de ben petits de certs estereotips lligats a les orientacions sexuals.</i>					
<i>La repetició d'un lèxic de caràcter sexista i binari a les aules.</i>					
<i>Trobar-te amb un claustre poc sensibilitzat amb la temàtica.</i>					

RESULTATS

Presentem els resultats obtinguts de la recerca agrupats en tres apartats. Primer presentarem els resultats relacionats amb la realitat formativa sobre temàtiques d'identitat sexual als graus d'educació infantil, així com la necessitat expressada d'incloure continguts de gènere i identitat sexual als programes formatius i les seves raons argumentades. Segon, es mostren les principals resistències que es considera que dificulten la implantació de formació en identitat sexual. I tercer, s'exposen el seguit de recursos, alternatives i fórmules per a la implantació de continguts en identitat sexual a les aules universitàries.

El gènere i la identitat sexual en els programes de la Universitat

L'anàlisi dels resultats mostra que les competències en identitat sexual no són destacades com a competències professionals presents en el grau d'educació infantil. Un 90% dels estudiants d'educació infantil afirmen no haver rebut una formació en identitat sexual al llarg de la seva carrera. Per altra banda, el 10% restant afirma que des de les assignatures del grau es fa visible la importància de respectar les diferents identitats sexuals i que per tant no consideren que es doni una mancança formativa en aquest àmbit.

Alhora, investigadores de la Universitat de Vic, fan remarcar que l'actual presència de formació en identitat sexual al grau d'educació infantil, ve donada per docents sensibilitzats amb la causa que incorporen aquests continguts al discurs de la seva assignatura.

Tanmateix, les investigadores destaquen que el tractament del tema es dóna de manera puntual i no mirant en la seva complexitat per a la formació integral de la persona. Es treballa per solucionar la situació immediata però no s'analitza en profunditat la problemàtica per tal d'evitar-la i prevenir-la.

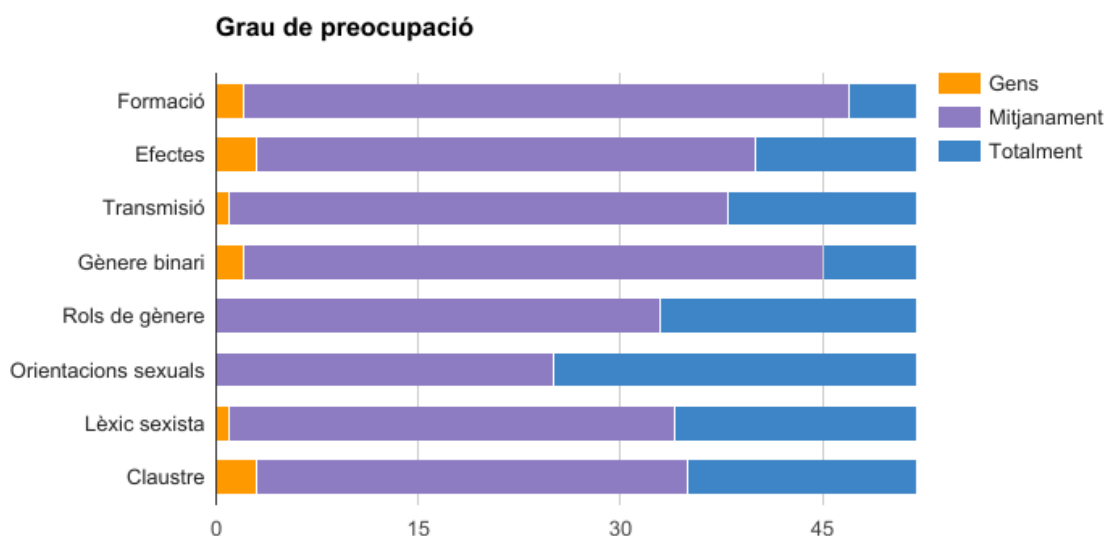
El 100% dels alumnes universitaris que cursen el grau d'educació infantil, no creuen estar prou formats en temàtiques de gènere i identitat sexual. Alhora, un 91% dels mestres d'educació infantil enquestats considera que la seva formació inicial i la seva formació continuada no han incidit en aquest aspecte i que, consegüentment, no estan formats en aquesta temàtica.

Paral·lelament a aquest fet, un 73% dels mestres d'educació infantil han trobat necessari, al llarg de la seva trajectòria dins del món educatiu, una formació en temàtiques de gènere i identitat sexual per tal d'afrontar situacions concretes a l'aula.

En conseqüència, el 95,5% d'aquests mestres consideren important introduir la formació en temàtiques de gènere i identitat sexual al grau d'educació i/o als programes de formació continuada.

Es destaca que la importància de formar a mestres i alumnat universitari que cursa educació infantil, resideix en els efectes que pot ocasionar, en la infància, una mala pràctica en aquest àmbit. S'argumenta que si categoritzes a un infant, el determines i l'obligues a mantenir-se en una identitat concreta que encaixi en el sistema social establert.

Al següent gràfic és mostra el grau de preocupació que, tant els alumnes universitaris com els mestres d'educació infantil, mostren en les diferents temàtiques relacionades amb la identitat sexual.

Cal destacar que la majoria dels enquestats es troben mitjanament preocupats per les diverses situacions exposades al qüestionari.

Es contempla que un 3,8% dels enquestats no mostren preocupació per la seva formació i coneixement en temàtiques de gènere i identitat sexual. Per altra banda, la totalitat de la mostra es considera preocupada, en major o menor mesura, per l'existència de rols de gènere molt marcats a les aules, i per l'existència des de ben petits de certs estereotips lligats a les orientacions sexuals. L'existència d'un gènere binari molt marcat a les aules i l'ús de llenguatge sexista amb els infants, desperta un alt grau de preocupació en un 13,5% i un 34,6% dels enquestats, respectivament.

Per últim, els efectes d'aquesta formació en la futura tasca docent provoca una preocupació d'un 94,2% del total de la mostra. Per altra banda, el paper docent com a portaveu d'uns coneixements concrets en matèria de gènere a l'aula, desperta el neguit d'un 98,2%, respecte a l'1,8% que no el consideren un tema rellevant.

Resistències i dificultats per implementar l'educació en gènere a la Universitat

Una de les principals resistències que, segons les investigadores de la universitat de Vic, dificulta la implantació de coneixements en matèries de gènere i identitat sexual als graus d'educació, és l'imaginari amb què els alumnes arriben a la universitat.

“Això no va amb mi” o “jo no ho faig” són moltes de les afirmacions que escoltem quan toquem aquests temes amb els alumnes. “Vols dir que aquest conte és sexista?” “Vols dir que la caputxeta vermella està explicant una relació de violència?”. (In 2)

D'aquesta manera, argumenten que treballar sota aquest imaginari suposa un gran esforç per tal de desfer les idees prèvies amb què els alumnes arriben a les aules.

Jo, l'alumnat, penso que té una idea de gènere basada en l'àmbit de la violència. És a dir, gènere és violència. Violència és violència de gènere. Igualtat és que les noies també puguin dir noseque. La discriminació és cap a les persones que fan que les seves dones vagin amb un vel però, jo de micromasclisme no me'n parlis perquè jo d'això no en faig res. (In 1)

La resistència també es fa visible entre el professorat universitari que davant la reestructuració curricular de les assignatures, no veu una clara necessitat de canvi. S'argumenta que costa que el professorat universitari vegi les coses que es poden estar fent malament i posar-hi remei, perquè això provocaria un canvi dels continguts de les assignatures i per tant l'eliminació de continguts considerats rellevants.

Pel que fa al pla docent, la concentració de formació psicològica, pedagògica i sociològica en els primers anys del grau, es converteix en una dificultat per tal de treballar la transversalitat i la continuïtat de la temàtica d'identitat sexual. Aquesta organització dels continguts fa que només es tracti el tema de manera puntual durant els dos primers cursos del grau. De manera paral·lela, es parla de les pressions dels departaments a l'hora de construir les assignatures i de plans docents que no es poden modificar, com a factors de resistència a la incorporació de continguts en temàtica d'identitat sexual als graus d'educació infantil.

Un altre punt important és la visió de la diversitat i els continguts d'aquesta assignatura més encaminats a la discapacitat i a la diversitat cultural o religiosa. Això provoca que la diversitat sexual i de la identitat quedi invisible als ulls de l'alumnat.

Alhora també s'argumenta que la societat viu una època en què es creu que la igualtat està assolida ja que s'ha aconseguit la igualtat legal. Tanmateix, s'opina que, actualment, es conviu amb la idea de fatalisme i consegüentment amb la creença que és impossible canviar el sistema preestablert. A aquesta idea se li suma l'imaginari social què considera que aquest és un problema d'un col·lectiu, i concretament del col·lectiu de les dones.

Per últim es fa esment a les prioritats i interessos tant de l'alumnat com del professorat i els equips directius.

El que és clar és que la prioritat de gènere, malgrat que tots i totes ens omplim la boca dient que és molt important, quan has d'escollir per prioritats que tens, la gent no l'escull. (In 1)

Recursos i alternatives per a la implantació de l'educació en gènere a la Universitat

Els resultats obtinguts envers les claus i fórmules per a la implantació de continguts d'identitat sexual als graus d'educació infantil són els següents:

Primerament es defensa que en la formació hi ha dos moments: moments en què es treballa la temàtica de manera transversal i, moments en què es necessita espais i moments específics per tractar la temàtica. En tot moment es parla d'anar més enllà de les optatives i treballar els continguts en assignatures de caràcter obligatori. A més a més es defensa la idea de treballar el tema de manera transversal per tal de no oblidar la importància que aquest aspecte té en el conjunt de matèries i àrees del coneixement.

Es reflexiona al voltant del tipus de formació que ha d'oferir la universitat. Es parla de la necessitat de formar a persones crítiques, capaces d'incomodar-se davant d'una realitat determinada, d'indignar-se quan passa quelcom determinat i posar-se a l'acció.

Alhora s'argumenta que caldria que el tema aparegués tant al currículum escolar com al currículum de la formació de mestres. Es tracta d'una qüestió sobre la qual s'ha de parlar i s'ha de formar al futur professorat, i també al professorat en actiu. Tanmateix, es proposa anar obrint espais d'atenció, com ara Observatoris LGTB en cada universitat, i també incloure assignatures concretes al pla d'estudi.

L'alumnat universitari i els mestres en actiu defensen la necessitat d'incloure a les famílies, ja que consideren que el pes que exerceix aquest principal agent educatiu és decisiu per tal que la tasca docent sigui útil i significativa. El col·lectiu de l'alumnat i els mestres demanen tècniques per treballar aquests aspectes amb la família.

Alhora es fa present la idea de treballar el tema amb naturalitat i no fer motiu d'estudi no d'observació la temàtica. Treballar a partir de casos pràctics i exemplificacions que ajudessin al mestre a aprendre dels errors i reflexionar sobre les possibles accions que es podrien dur a terme en aquest àmbit.

DISCUSSIÓ

La discussió s'organitza d'igual manera que la presentació dels resultats.

El gènere i la identitat sexual en els programes de la Universitat

Carillo (2016) ens parla de la quantitat numèrica d'universitats que ofereixen un pla d'estudis en què els continguts de gènere tenen cabuda. Recordem que 11 de les 44 universitats espanyoles ofereixen aquests continguts i que només en dues d'elles són de caràcter obligatori. Aquest fet guarda relació amb els resultats obtinguts a la nostra recerca, ja que un 90% dels estudiants d'educació infantil afirmen no haver rebut una formació en identitat sexual al llarg de la seva carrera.

Romero i Abril (2008) ens parlen del poc interès que les facultats d'educació infantil mostren en la formació dels docents en temàtiques de gènere i identitat sexual, ja que no acostuma a ser una prioritat de l'equip docent. Alhora ens introdueixen un concepte que les investigadores de la Universitat de Vic entrevistades també van considerar rellevant: la introducció d'estudis de gènere és una iniciativa de caràcter individual per part de docents sensibilitzats amb la causa. Això, argumenten les investigadores, provoca que es tracti el tema de manera puntual i no mirant en la seva complexitat per a la formació integral de la persona.

A causa de la falta de formació, la major part dels enquestats no es consideren prou formats en temàtiques de gènere i identitat sexual. Paral·lelament a aquest fet, un 73% dels mestres d'educació infantil han trobat necessària aquesta formació al llarg de la seva trajectòria dins del món educatiu i, en conseqüència, el 95,5% d'aquests mestres consideren important introduir-la.

Tant l'alumnat universitari com els mestres d'educació infantil enquestats, destaquen que la importància de la formació en identitat sexual resideix en els efectes que pot ocasionar en la infància una mala pràctica en aquest àmbit. Si ens fixem en les etapes d'adquisició de la identitat sexual que Iturbe (2015) ens explica, ens adonem que des del moment del naixement la identitat sexual de l'infant està condicionada a les interaccions amb el seu entorn més proper. Depenent de si el cos amb el qual es neix és d'home o de dona, es generen tot un conjunt d'interrelacions amb l'entorn que influencien i modelen la psique de l'infant (Mieville, 2014). A l'escola, la configuració de la identitat dels infants estarà influenciada per les expectatives dels docents i les docents i el seu pensament respecte al significat de ser noi o noia (Blanco, 2001).

D'aquesta manera, entenem que formar a docents implica transmetre valors i que preparar professionals de l'educació suposa implicar-se en les problemàtiques socials i en el respecte a la diversitat. Aquesta idea, exposada per Huerta (2016), mostra relació amb els resultats obtinguts envers el grau de preocupació que els alumnes universitaris i els mestres d'educació infantil presenten en diferents aspectes de la identitat sexual. El 98,1% dels enquestats es mostren preocupats pel seu paper professional com a transmissors, a l'aula, d'uns valors concrets en identitat sexual. Tanmateix, un 94,2% del total considera preocupants els efectes que la seva formació en identitat sexual, poden provocar en la seva pràctica docent.

Alhora, un 98,1% dels enquestats fan visible la seva preocupació envers el lèxic sexista existent a l'aula i un 96,2% es preocupen per l'existència d'un gènere binari a les aules. Recolzant aquestes dades, introduïm a Blanco (2001), que ens parla de la importància del mestre i de la seva acció docent com a influència en la construcció sexual de l'infant: el llenguatge diferencial i carregat de significats que els docents utilitzen amb els infants, la diferent utilització dels espais, els agrupaments que es realitzen a l'aula i les maneres diferencials d'entendre i resoldre els conflictes habituals.

Per altra banda, tots aquests resultats entren en conflicte amb una de les aportacions de les investigadores de la Universitat de Vic:

La prioritat de gènere, malgrat que tots i totes ens omplim la boca dient que és molt important, quan has d'escollir per prioritats que tens, la gent no l'escull. (In 1)

Les estadístiques mostren un elevat tant per cent d'enquestats interessats en l'adquisició de coneixements en identitat sexual però alhora investigadores universitàries argumenten que no és una prioritat a l'hora d'escollir. En l'apartat que exposem a continuació s'intenta donar resposta a aquest conflicte d'opinions tot parlant de les resistències que dificulten que aquesta temàtica sigui prioritària i de possible elecció a la universitat.

Resistències i dificultats per implementar l'educació en gènere a la Universitat

La discussió dels resultats obtinguts en l'apartat de resistències està organitzat en format de taula. En ella es troben representades, per una banda, les resistències extretes dels resultats de la recerca i, per l'altra banda, la seva comparativa amb els referents teòrics corresponents.

Resultats de la investigació	Referents teòrics
<p>Imaginari social difícil de desfer.</p> <p><i>“Això no va amb mi“ o “jo no ho faig” són moltes de les afirmacions que escoltem quan toquem aquests temes amb els alumnes. (In. 2)</i></p>	<p>La identitat és un fenomen que sorgeix de la dialèctica entre l’individu i la societat (Tajfel & Turner, 1979)</p> <p>Iturbe (2015) ens diu que els individus es van sexuant al llarg de la vida mitjançant una xarxa complexa d’elements biològics, socials i culturals.</p> <p>Carrillo (2016) exposa que l’educació es dissenya des de les instàncies de poder i per tant, no és neutre. Per tant, l’educació no és un element aïllat de la societat, sinó que compleix una funció social i al professorat li és molt difícil desactivar aquests models imposats.</p>
<p>Professorat que no vol renunciar a les seves matèries: costa que el professorat universitari vegi les coses que es poden estar fent malament i posar-hi remei, perquè això provocaria un canvi dels continguts de les assignatures i per tant l’eliminació de continguts considerats rellevants.</p>	<p>Resistències basades en aspectes de forma com per exemple l’exclusió d’altres temes com a conseqüència de parlar massa d’aquest. (Blanco, 2001)</p>
<p>Organització del pla docent: la concentració de formació psicològica, pedagògica i sociològica en els primers anys del grau i, les pressions dels departaments a l’hora de construir les assignatures i els plans docents que no es poden modificar.</p>	<p>Blanco (2001) parla de dues resistències:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Resistències generals a qualsevol iniciativa per la inversió de temps i desgast que suposa. • Resistència en el tractament del gènere en l’activitat acadèmica. <p>Resistències plantejades per Colás (2007):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Falta de visibilitat de la

	<p>discriminació de gènere en els continguts, metodologies i pràctiques de l'ensenyament.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Necessitat de teories, models i estratègies educatives realistes i possibles per a una educació en equitat.
Idea de la diversitat associada a la discapacitat o la diversitat cultural i religiosa.	La cultura de la diversitat que se'ns presenta és una resposta sociocultural homogènia en què no totes les diferències tenen les mateixes possibilitats , ni la mateixa valia . (Blanco, 2001)
Resistència basada en el pensament social que la igualtat està assolida perquè ja existeix una igualtat legal.	Varcàrcel (2008) ens introdueix el concepte de miratge de la igualtat, que va relacionat amb “la condició política en què, les dones i els homes, viuen creient que els sexes són iguals, com una creença que ja no necessita ser argumentada .”

Pel que fa a les resistències que no s'observen en els resultats de la investigació però que els referents teòrics consideren rellevants, trobem:

- Resistències basades en les característiques personals com el sexe, la ideologia, l'edat, etc. (Acker, 1995; Bonal, 1997): la identitat del docent i la docent en la tasca professional, amb la seva marca de gènere i de la mateixa manera el reconeixement i expressió de la de l'alumnat. (Blanco, 2001)
- Resistències relacionades amb les condicions de treball del professorat.
- Resistències fomentades per la por al canvi, a trencar les rutines i plantejar controvèrsies.

Recursos i alternatives per a la implantació de l'educació en gènere a la Universitat

Davant la idea d'una implantació de continguts de gènere a les aules universitàries del grau d'educació, mestres, professors/es, investigadors/es, escriptors/es van proposar el següent pla d'acció:

- Treballar des de la naturalitat i no fent de l'infant i el seu desenvolupament objecte d'estudi.
- Incorporar a les famílies al discurs, ja que es considera que com a primers agents educatius i socialitzadors dels infants han d'ocupar un rol decisiu en el desenvolupament integral del nen/a.
- Treballar des de les assignatures específiques sobre la temàtica de la identitat sexual però sense oblidar la importància de la transversalitat del contingut.

Davant d'aquests resultats, basem el nostre discurs teòric en les idees presentades per Carrillo (2016). Parlem d'una necessitat d'incorporar en el currículum de formació inicial del professorat d'educació infantil, primària i secundària, assignatures específiques que treballin la igualtat de gènere i la coeducació. Alhora, tenim en compte que s'haurien d'implementar estratègies en els continguts de les diferents assignatures del currículum i en les diferents polítiques i plans d'actuació que es realitzin a escala institucional.

Tanmateix, Bilbeny (2016) defineix la universitat com a “una institució amb finalitats de formació personal i professional”. Es parla de la importància de formar persones crítiques i capaces de respondre a una realitat social i qüestionar-la. Introduir els continguts a partir de l'anàlisi crítica dels mecanismes escolar que influeixen el desenvolupament de la identitat de l'infant i el paper que el professorat té en aquest procés (Carrillo, 2016).

Com a darrera reflexió, Blanco (2001), ens parla de la formació del professorat en identitat sexual i en com hauria d'estar adreçada a l'alumnat i sota quin objectiu. Exposa que el debat no se centra solament en com obrir espai en els plans d'estudi a altres continguts disciplinats o a assignatures específiques. Tampoc es redueix solament a plantejar una revisió i modificació dels continguts actuals, sinó a plantejar el significat i la utilitat del reconeixement explícit de la identitat del docent i la docent en

la tasca professional, amb la seva marca de gènere i de la mateixa manera el reconeixement i expressió de la de l'alumnat.

CONCLUSIONS

Durant la investigació, hem descobert que els continguts en identitat sexual no són prioritaris en l'organització curricular del grau d'educació infantil. La mostra enquestada i entrevistada ens ha exposat la falta de formació rebuda i impartida en aquesta temàtica a la universitat. Alhora, ens han parlat de la influència que això té en la seva professió i en el seu rol com a mestre/a. S'ha conclòs que aquesta falta de formació inquieta a l'alumnat i al professorat d'educació infantil i que davant d'aquest fet, es consideren poc preparats per treballar la identitat sexual a l'aula.

Al llarg de la investigació ens hem adonat que existeixen factors que dificulten o si més no suposen un sobreesforç, per a la implantació de continguts en identitat sexual a l'organització de les pròpies assignatures i a l'estructuració del grau. Aquestes resistències són molt diverses i van des de l'imaginari amb què alumnat i professorat arriba a la universitat, fins a la dificultat de reestructurar el pla docent per considerar-se un tema innecessari.

Tanmateix, hem finalitzat la investigació demanant propostes i alternatives que contemplin, en la seva realitat, la formació docent en identitat sexual. Davant d'això s'ha arribat a la conclusió que la implantació d'aquestes matèries hauria de gaudir d'un espai específic dins del pla docent del grau i abordar-se també des de la transversalitat de les diferents matèries. També es feia esment de la importància d'incloure a les famílies dins d'aquests esquemes formatius a causa de la importància que el rol familiar té en el desenvolupament integral de l'infant.

Com a darrer punt, ens agradaria fer esment a les limitacions a les quals s'ha vist sotmesa la nostra recerca. El marc temporal del projecte limita la investigació i dificulta una recerca i treball de camp continu que permeti observar més realitats en diferents etapes. Alhora, la quantitat de respostes obtingudes en els qüestionaris limita fer una anàlisi completa de la situació i dificulta treballar des de diferents perspectives i amb un grau de contrast i fiabilitat de resultats més elevat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- American Psychological Association. (2012). Guidelines for Psychological Practice with Lesbian, Gay, and Bisexual Clients. *American Psychologist*, 67(1), 10–42.
- American Psychological Association. (2015). *APA dictionary of psychology*. Washington, DC: Author.
- American Psychological Association. (2015). Guidelines for Psychological Practice with Transgender and Gender Nonconforming People. *American Psychologist*, 70(9).
- Anguita, R. i Torrego, L. (2009). *Género, educación y formación del profesorado*. Retos y posibilidades. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 64 vol. 23 (1), 17-26.
- Ballarín, P. (2013). *Docencia universitaria y conocimientos en torno al género. Resistencias, creencias y prejuicios*. *Revista: Cuestiones de género, de la igualdad y la diferencia*, n°8, pp. 89-106.
- Bilbeny, N. (2016). *Ara, la universitat: L'educació superior com a prioritat social*. Barcelona: Icaria Editorial.
- Blanco, N. (2001). *Educación en femenino y en masculino* (1st ed.). Madrid: Universidad Internacional de Andalucía.
- Butler, J. & Soley-Beltrán, P. (2006). *Deshacer el género*. Barcelona: Paidós.
- Carrillo, I (2016) *Democracia y educación en la formación docente*. Servei de publicacions de la universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya: Eumogràfic.
- Colás, P. (2007). *La construcción de la identidad de género: enfoques teóricos para fundamentar la investigación e intervención educativa*. *Revista de Investigación Educativa*, vol. 25 (1), 151-166
- Huerta, R. (2016). *Transeducar*. Barcelona: Egales.
- Iturbe, X. (2015). *Coeducar a l'escola infantil: sexualitat, amistat i sentiments*. Barcelona: Editorial Graó.
- Mieville, D. (2014). *Vértigo y sexualidad(es)*. Madrid: Agrupación Ateneísta de Estudios sobre Mujeres "Clara Campoamor".
- RAE (2014). *Diccionario de la lengua española*.

Romero, A. i Abril, P. (2008). *Género y la formación del profesorado en los estudios de Educación Infantil*. Revista electrónica interuniversitaria de formación del profesorado, 27 vol. 11 (3), 43-51.

Tajfel, H. i Turner, J.C (1979). *The Social Identity Theory of intergroup Behavior*.

Varcárcel, A. (2008). *Feminismo en el mundo global*. Madrid: Cátedra